

Oponentský posudek diplomové práce

Kateřina Pytlová: *Francouzsky psaná belgická literatura a její česká recepce*

Diplomová práce vyvolává velmi rozpačitý dojem a rozporuplné hodnocení: po věcné stránce v ní není celkem nic špatně či chybně, pomineme-li ovšem její nadměru zběžný a povrchní záběr, podle něhož nelze ani tak zcela vyloučit, že diplomantka nikdy nečetla žádný text z primární literatury belgických spisovatelů, které letmo zmiňuje. Nejvíce však na práci zaráží formulační nemohoucnost v českém jazyce, jakou jsem dosud na této úrovni univerzitního studia nezaznamenal. Vzhledem k obsahové přiměřenosti – kterou si však příliš často z formulací na hranici, ba za hranicí srozumitelnosti musí čtenář domýšlet – souhlasím s obhajobou této práce v nižší klasifikační hodnotě.

Zdůvodnění :

Práce, která čítá něco přes 80 stran, sestává ze tří částí, které by k přiměřenému zpracování vyžadovaly každá přinejmenším tolik místa, kolik má celá práce. První oddíl vymezuje pojem francouzsky psané belgické literatury a podává její stručný historický přehled: to, co je uvedeno, odpovídá pravdě, nicméně jde o přehled příliš kusý, v němž se některá významná jména vůbec neobjevují: z básníků např. Norge, Carême, Izoard, Scutenaire, Mariën, nemluvě o poválečných: Vandercammen, Woutersová, Crickillon, Cliff, Hubin atd.¹ V souvislosti se skupinou Cobra chybí připomínka situacionismu, který z ní vyšel. Zvláště malá pozornost je pak věnována románu, takže v kontrastu se stížnostmi na to, jak je specifický belgický přínos málo vnímán, nezískáváme ani zdaleka představu o jeho skutečné pestrosti: mihnou se sice Hellens, Otte, Detrez i Mertens a nakonec obligátní Toussaint; ale co Compère, Baillon, Curvers, Marcel Moreau, Munro, Bauchau, Linze, Mallet-Jorisová, Rolinová a z „experimentátorů“ např. Savitzkaya? V souvislosti s „malými žánry“ (Simenon, Hergé) i s tradicí fantastiky měl být alespoň zmíněn Rosny starší. Zkrátka přichází i tvorba divadelní: diplomantka několikrát zdůrazňuje, že „absurdní divadlo“ nenašlo v Belgii adepty, ale v Crommelynckovi a Ghelderodovi mělo přece dva význačné předchůdce!

Autorka zdůrazňuje vynucenou stručnost tohoto přehledu, což lze přijmout, zjednodušení dosahuje však hranice únosnosti, když i pasáže věnované několika významným autorům jsou kusé a hrubě neúplné: o Verhaerenovi se dovídáme, že psal básně v próze, ale jeho hlavní přínos, ať už jde o rozvinutí volného verše, nebo o jeho vizionářskou civilizační poezii, která ukazuje dál k Saint-John Persovi, připomenut není (jeho označení za „expresionistu“, dříve než se stal symbolistou, je z hlediska periodizace literárních směrů hodně zvláštní, i když se odvolává k sekundární literatuře). Z půlstránkové charakteristiky věnované Elskampovi nevyplývá vůbec nic: právě tak vzniká podezření o tom, co z této literatury diplomantka vůbec četla; zvláště když pak najdeme dvakrát špatně napsané jméno jednoho z významných surrealistů, správně Achille Chavée, nikoli *Chavé*. Je paradox, že konkrétní autor, jemuž je v práci věnováno nejvíce místa (asi půldruhé stránky), není žádný Belgičan, ale Franz Kafka.

Střední část, věnovaná literárně teoretické úvaze o postavení menšinové literatury v různém kontextu a specificky frankofonní literatury belgické, tvoří těžiště práce a je také částí nejspokojivější – i když diplomantčina formulační nejistota tu představuje velké úskalí. Úvaha je tu

¹ V 70. a 80. letech 20. století vycházela v Paříži paperbacková edice poezie *Poésie I*, která belgickým, švýcarským či québeckým básníkům věnovala pozornost soustavnou.

převážně socio-literární, literaturu nahlíží z hlediska „uplatnění“, a tedy mocenských vztahů, které ve „světově organizované“ literatuře často nepřiznaně působí. Hlavním explikativním modelem je tu tzv. „gravitační teorie“, která analyzuje různé stupně závislosti literatur téhož jazyka, ale různých společenských komunit na původním kulturním a literárním centru, jakož i dynamiku do-
středivosti a odstředivosti, která se v těchto vztazích projevuje. (Málo jsou uvažovány možné vztahy „menšinových literatur“ téhož jazyka mezi sebou.) Práce se opírá o nezbytné minimum sekundární literatury, převážně belgické (Klinkenberg a Quaghebeur), částečně o Deleuze s Guattarim a jejich práci o menšinové literatuře. To, že nezná poměrně čerstvé stěžejní dílo Pascale Casanovové *La République des Lettres*, které podrobně a zásadně pojednává problematiku mocensky polarizovaného světového „literárního prostoru“, lze snad diplomantce prominout, i když některé náhledy citované z Klinkenberga nasvědčují tomu, že tento literární vědec je s tezemi onoho díla patrně obeznámen.

I v této části však zjednodušené podání problematiky podněcuje prapodivné úvahy, např. o tom, že spisovatel, který se chce ze své „menšinové“ sféry včlenit do literárního centra, musí kvůli tomu obětovat svou originalitu; což doloženo srovnáním Michauxe s Ottem: Michauxova originalita je však stěží překonatelná, a nevýrazná šed' jistě není hlavní kvalifikací k tomu, aby spisovatel uspěl v Paříži; teze by tedy vyžadovala přinejmenším zpřesnění.

Poslední část, věnovaná údajně „receptci“ belgické literatury, je velmi rozháraná, postrádá vnitřní jednotu a část věnovaná receptci české je odbyta na nejvyšší míru: zaznamenat všehovšudy existenci čtyř básnických antologií představuje práci tak na půl hodiny. Zcela nejasné je mi tvrzení, že „výjimečnou roli hrálo pro českou literaturu belgické surrealistické hnutí...“: nejsem si vědom kontaktů mezi českými a belgickými surrealisty, nevím o žádném překladu, a diplomová práce své tvrzení ničím konkrétně nedokládá.

Připomínky ke zpracování textu

Z formálního hlediska lze litovat toho, že diplomantka cituje druhotnou literaturu sice poctivě a hojně, ale jen v českém překladu, který sama pořídila. Zvykem je uvádět originální citace v poznámkách. Primární literaturu necituje diplomantka vůbec, což odpovídá celkovému zaměření práce. Poznámky proti zvyklostem začínají malým písmenem a nejsou ukončeny tečkou. Názvy děl v textu vesměs nejsou vyznačeny kurzívou ani jinak. Kapitola 4.4 by měla mít jiný název (má to být vývoj belgické literatury po roce 1900, ve skutečnosti medailonky symbolistů).

Nejzávažnější prohřešky najdeme však v rovině jazykové: nejde jen o to, že diplomantka dělá překlady a běžné pravopisné či tvaroslovné chyby, včetně chyb ve shodě minulého přičestí (umělci měly velkou vůli, str. 32). Podstatné je to, že její věty často vypadávají ze souvislosti, sklouzávají do anakolutu, bývají neúplné, což budí podezření, že je diplomantka po sobě ani nečetla. Přistoupí-li k tomu nejasnost konceptuální, ocitáme se v řadě míst před větami, jejichž smysl jsme nuceni podle kontextu obtížně domýšlet, pokud je to vůbec možné.

Chyby drobnější: sloveso *soustrědit se* pokládá diplomantka chybně za nedokonavé, takže od něho tvoří složené futurum (str. 4); nadměru často používá podstatná jména slovesná *zvrátná*, což je stylisticky neúnosné a vždy to svědčí o neschopnosti postavit českou větu ústrojně (např. str. 11: „zcela neodmítá... přiblížení se k literárnímu centru, nebo co nejurputnější odtržení se od něj“ – správně: něho; str. 15 a passim: „vymezení se“, místo sebevymezení). Vícekrát najdeme hovorové obraty jako „to samé“ místo „totéž“ a „tím pádem“ místo proto, tudíž... Množství chyb interpunkčních jednak kopíruje interpunkci francouzskou, jednak nesprávně odděluje rozvinuté přívlasky či větné členy chybně nahlížené jako vedlejší věty (po spojkách „než“, „jako“). — Na str. 6 vazba: „na základě tzv. Egmontského paktu...“ na stejné straně dole, neúplná věta: „Valonská část... se od dob úpadku důležitosti těžkého průmyslu (těžba a zpracování uhlí a

oceli...), přináší do společného rozpočtu méně prostředků, než část vlámská.“ — Str. 13: jistota, „již má národ sám v pojetí sebe sama“.

Závažnější jsou jednotlivé chyby terminologické a významové vůbec. Tak na str. 5: „Tento vývoj byl *předestřen* již vývojem v sousední Francii... *důvody* revoluce byly náboženského, kulturního a ekonomického *původu* (místo rázu)“ Vzápětí na str. 6 najdeme podivné tvrzení o tom, že Belgie neměla kvůli rozdrobení na knížectví tradiční vrstvu šlechty, že neměla ani buržoazii, jen advokáty a notáře – což byli podle této logiky zřejmě nevolníci, ovšem zřejmě dobrovolní, když neexistovala třída, která by je ovládala. — Str. 8: „pojmovit... literaturu z *pozice* více disciplin. — Str. 10: „množství autorů se začíná *přesouvat* do Paříže“. — Str. 13: vnitřní pravidla alexandřínu „se rozpadají“ (místo uvolňují). — Str. 18: Ulenspiegel, jehož *paralelu* nacházíme především v německé literatuře (snad obdobu, či předobraz?); tamtéž „působení velmi mnohostranné“. — Str. 18: skutečnost, jež „ovlivnila vývoj celkové belgické literatury“. — Str. 20: Lemonnier se věnoval „propagaci legitimizace belgické literatury“. Str. 21: Lemonnier „hájí určitou morálnost společnosti (v tomto se vzhledem k francouzské literatuře přibližuje Flaubertovi)“. Tamtéž: „v období konce druhé poloviny 19. století. — Str. 21: „kdo se chce vstoupit do uměleckého světa...“ — Str. 23: „nejzásadnější (místo nejvýznamnější) autoři symbolistické literatury jsou Vlámové...“ Tamtéž: „Mezi franc. autory, kteří do revue přispívali, byli velmi renomovaní autoři...“ — Str. 25: „zlom mezi vším, co bylo současným uměním“. — Str. 26: Mladobelgičané volají „po odrození od zavedené normy...“ (stejně podivně i na str. 75-76). — Str. 34: „uskupení... se vytvořilo... a je nazývána jako provinční surrealismus... — Str. 36 „považovat jako...“ místo „za“. — Str. 43: „...ideologie jazyka jakožto sjednocující prvek...“ (nemá být spíš „sjednocujícího prvku“ – neboli: je tímto prvkem jazyk, nebo ideologie?). — Str. 45: „Jazyk čítající zhruba 80 miliónů rodilých mluvčích (sic!)...“ Tamtéž se hovoří o „originální teorii, směřující (což znamená pletoucí si) vnitřní i vnější koncepci...“ — Sloveso „přebírat“ je vícekrát chybně použito ve smyslu „přejímat“.

Komplexnější neurovnanost a zatemnění smyslu: str. 8 „Jednotlivé fáze se od sebe odlišují především přístupem k belgickému literárnímu celku jako takovému a zároveň vztahem sebeurčení vzhledem k literárnímu centru. *Způsob pojmenování* (místo označení) jednotlivých fází bude do vysvětlen...“ — Str. 14: „Ovšem Francie má na rozdíl od Belgie dlouhodobě potvrzené ospravedlnění větší autonomie vlastní kultury.“ Niž: Literatura „je podmíněna jak kulturním podhoubím, tak i nezbytností finanční nezávislosti – z tohoto důvodu je ovšem propojena výdělečnými oblastmi, jakými jsou například zemědělství či průmysl. Díky tomu vysvětlit fakt, že dělnická a sociální tematika je častým námětem literárních děl.“ — Str. 18: „Abychom shrnuli celkový charakter *Legendy o Uelenspiegelovi*, postačí nám vyjmenování tří pro ni základních hesel: nordický mýtus, žánrová syntéza a stylistické dobrodružství. A jednou z jeho (?) dalších nezpochybnitelných zásluh je rozhodně přínos nové estetiky.“ — Str. 18-19: vůbec logický zmatek kolem role „neerlandofonní“ literatury, nakonec: „Tímto stereotypem v podstatě částečně trpí belgická neerlandofonní literatura neustále. [...] Tvrzení, že v době své rané existence belgická literatura sice již byla rozdělena do dvou celků, nicméně ty byly myšlenkou patriotismu zaštitěny myšlenkou politické jednotnosti. V. N. svou kritiku završuje rčením, že „vlastně jen chybělo doplnit, že Charlier „pouze v jistém smyslu opomenul, že v pravém slova smyslu belgický romantismus znamená jednu jedinou literaturu...“ — Str. 23: „metafyzika je zde spíš pojetím opaku parnasistické estetiky“. Tamtéž: „...filozofický základ, jenž již ve svých náčrtech předchází freudovské psychologii“; správně by mělo být „předjímá freudovskou psychoanalýzu“. Str. 24: „Tajemno zůstává udávajícím tónem veškeré tvorby a jejího vstřebávání. [...] Shrnující myšlenkou historických důsledků je neustálý pohyb světa a jeho přelévání se. [...] Protože valonským synonymem pro symbolismus je hudba... — Str. 25: „Literární tvorba nepodléhá konkrétní škole.“ — Str. 27: „...bude následující část věnována nejslavnějším belgickým symbolistům, jsou považováni...“ — Str. 29: (Verhaeren) „tvořil básně v próze, nesporně tak bylo ovlivněné také Charlese Baudelaira.“ — Str. 31: pasáž věnovaná Rodenbachovi vůbec neuvádí jeho jméno!

„*Mrtvé Bruggy* (správně *Bruggy*) jsou sice psané francouzsky, ale atmosféra je vlámská. Tím by bylo možné podchytit tvrzení o počátcích sebepojetí belgické literatury: jazykem a je francouzština, nicméně...“ — Str. 34, o Nougém a jeho rozporu s franc. surrealismem: „Tvrdil totiž, že psaní, pokud v sobě nese nějakou inspiraci, je vždy do jisté míry automatické, a nelze tedy tvrdit, že psaní je činnost, jež nespadá do oblasti vědomí.“ — Str. 37: „Důležitou roli hrála i ekonomická situace, jež byla po druhé světové válce v opětovném stavu pohotovosti.“ — Str. 42: „Pokud národ sám sebe interpretuje pomocí prostředků jazyka, nemůže zcela chápat i nutně přítomnou mimojazykovou sféru.“ — Str. 45: hodnoty jsou „spojovány s pocitem nedostačivosti k vlastnímu způsobu vyjadřování“. — Str. 47 chybné přiřazení přívlastkových vět; str. 48: k docenění Kafkovy tvorby „došlo až ze strany anglosaského literárního diskursu“. Tamtéž: „Pole působnosti tohoto teoretického podkladu může při schematizaci být daleko širší.“ Atd. na str. 49, 50, 51 („Pohled na možnost historičnosti belgické literatury je také poměrně komplikovaný.“), 52, 62, 64, 65 (celá druhá polovina strany nesrozumitelná), 66, 68, 71 (zde omylem pojem „belgicky psaná literatura“!), 72 („diskurs dvojjednosti literatury“?!), 80 (vnitřně rozporné úvahy o aktuálnosti antologie sestavené Janou Boxbergerovou), 82 („odlišnost je dáno“).

V Praze dne 25. ledna 2010

Doc. PhDr. Václav Jamek